

Ukrainy : nauk. dop. / avt. kol. : Yu. V. Kovbasiuk, K. O. Vashchenko, Yu. P. Surmin [ta in.] ; za zah. red. Yu. V. Kovbasiuka. – K. : NADU, 2013. – 120 s.

6. **Pashkus N. A.** Sovremennyye teorii upravleniya: teorii menedzhmenta na poroge XXI veka / N. A. Pashkus, V. Yu. Pashkus, Z. A. SavelEva. – SPb. : Sentyabr, 2002. – 268 s.

7. **Saks Dzh.** Nova karta svitu / Dzh. Saks // The Economist. – 2000. – 24 – 30 cherv.

8. **Toynbi A. Dzh.** Issledovanie istorii. V 3 t. T. 1. / A. D. Toynbi ; per. K. Ya. Kozhurina. – SPb. : Izd-vo SPb. un-ta, 2006. – 407 s.

9. **Chukhno A.** Tsyvilizatsiini i formatsiini pidkhody ta yikh rol v ekonomichnii teorii ta suspilnii praktysi / A. Chukhno // Ekonomika Ukrainy. – 2001. – № 6. – S. 39 – 47.

Надійшла до редколегії 09.12.14

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 35

Євген ГЕССЕН

Національна академія державного управління

при Президентові України

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ ЩОДО НАЦІОНАЛЬНОГО РУХУ ЕТНІЧНИХ НІМЦІВ СРСР

Розглядається політика та механізми впливу органів державної влади СРСР на національно-реабілітаційний рух радянських німців. Аналізуються методи взаємодії із Всесоюзним товариством радянських німців «Відродження».

Ключові слова: механізми державного управління, реабілітація репресованих народів, національні громади, радянські німці, німці України, громадянське суспільство, євроінтеграція.

Евгений Гессен. Государственная политика советской власти по отношению к национальному движению этнических немцев СССР

Рассматривается политика и механизмы влияния органов государственной власти СССР на национально-реабилитационное движение советских немцев. Анализируются методы взаимодействия с Всесоюзным обществом советских немцев «Возрождение».

Ключевые слова: механизм государственного управления, реабилитация репрессированных народов, национальное общество, советские немцы, немцы Украины, гражданское общество, евроинтеграция.

Yevhen Hessen. State policy of Soviet power in relation to the national movement of ethnic Germans of the USSR

Politics and mechanisms of influence of the USSR's state authorities on the

national-rehabilitation movement of the Soviet Germans are studied. Methods of interaction with the All-Union Soviet Germans Society «Revival» are analysed.

Key words: mechanisms of public administration, rehabilitation of repressed nations, national communities, Soviet Germans, Germans of Ukraine, All-Union of Soviet Germans Society, civil society, European integration.

За часів перебудови процеси демократизації та гласності зумовили помітне зростання соціальної активності суспільства, виникнення численних громадських формувань широкого діапазону діяльності [2]. Як результат маємо зростання національної самосвідомості серед представників репресованих народів, у тому числі серед радянських німців, які виступали за політичну реабілітацію шляхом відродження державності радянських німців – Автономної Радянської Соціалістичної Республіки Німців Поволжя (АРСР НП).

Аналіз досліджень та публікацій з цього питання показує, що на сьогоднішній день політика і механізми державного впливу радянської влади на національний рух етнічних німців СРСР у сфері науки державного управління майже не вивчались. У свою чергу, видано декілька збірників документів, таких як: «Історія російських німців у документах» (у двох томах) за редакцією В. А. Аумана та В. Г. Чеботарьової, «Надзвичайний з'їзд німців СРСР» за редакцією В. Ф. Дизендорфа, «Російські німці: право на надію» за редакцією В. А. Бауера та Т. С. Ілларіонової та ін.

Крім того, як в Україні, так і за її межами видано ряд мемуарних статей та книг діячів німецького національного руху, серед яких можна назвати:

– мемуарні статті голови Всесоюзного товариства радянських німців (ВТРН) «Відродження» (1989 – 1993 рр.) Г. Г. Гроута: «Як створювалось ВТРН „Відродження“», «Слідами зниклої делегації радянських німців», «Делегації німців у Кремль» та ін.;

– мемуари заступника голови ВТРН «Відродження» В. Ф. Дизендорфа: «Прощальний зліт», «Прощальний зліт: дванадцять років потому», ряд статей та публікацій щодо історії етнічних німців та аналізу сутності національного руху етнічних німців;

– статті голови Міждержавної ради німців колишнього СРСР Е. Л. Вольфа «Ще раз про феномен „Відродження“», «Про деякі проблеми реабілітації російських німців» та ін.;

– мемуари голови Полтавського обласного товариства німців «Відродження» В. П. Фольмера «Силами добрими оберігаються».

В Україні за роки незалежності проведено п'ять загальнонаціональних з'їздів етнічних німців України, за якими підготовлено й видано збірники матеріалів.

На сьогодні питання щодо вивчення історії національного руху радянських німців за реабілітацію стає все більш актуальним.

Так, 29 березня 2014 р. в м. Берлін (Німеччина) пройшла конференція Міжнародного конвенту російських німців, присвячена 25-річчю створення в СРСР Всесоюзного громадсько-політичного та культурно-просвітницького товариства радянських німців «Відродження» («Відергебурт»). У м. Київ (Україна) 29 – 30 листопада 2014 р. проведено конференцію Міжнародної громадської організації «Товариства німців України „Відергебурт“», присвячену 25-річчю створення Українського республіканського громадсько-політичного та культурно-просвітницького товариства радянських німців «Відродження» («Відергебурт»).

Мета статті – розглянути політику та механізми впливу органів державної влади СРСР на національний рух радянських німців, методи взаємодії із Всесоюзним товариством радянських німців «Відродження» та проаналізувати їх результати.

Процеси, започатковані в період перебудови, дали можливості для створення громадських організацій, спрямованих на задоволення як культурницьких, так і політичних цілей. Саме таким було Всесоюзне громадсько-політичне та культурно-просвітницьке товариство радянських німців «Відродження». Його створенню передували 6 делегацій радянських німців до Кремля з 1965 по 1988 рр. Обрання останньою делегацією (3 – 7 жовтня 1988 р.) Координаційного центру радянських німців (КЦРН) у складі 200 осіб, які об'єднувалися в 6 республіканських, 3 регіональних, 2 обласних (Саратовський і Волгоградський) та Столичний координаційні комітети стало базою для створення ВТРН «Відродження» [13].

В установчій конференції зі створення ВТРН «Відродження» 28 – 31 березня 1989 р. (м. Москва) взяли участь 135 осіб, з яких 105 мали мандати з правом вирішального голосу і 30 – з правом дорадчого голосу. Серед учасників 54 особи були членами КПРС, 8 – членами ВЛКСМ і 73 – безпартійних. Делегати висувалися з регіонів за квотами залежно від чисельності місцевих відділень КЦРН, але не менше ніж одна людина від обласної структури [4]. З України були представлені: Запорізька, Дніпропетровська, Одеська, Донецька, Чернігівська, Хмельницька області та м. Сімферополь. У цьому ж році в Україні було створено Українське республіканське громадсько-політичне та культурно-просвітницьке товариство радянських німців «Відродження».

Реабілітаційний рух етнічних німців мав загальнонаціональний характер – його структури існували в усіх основних регіонах масового проживання радянських німців, у різних союзних республіках СРСР [12]. Основною метою ВТРН «Відродження» було досягнення повної реабілітації радянських німців, відродження їх рівноправ'я з іншими радянськими народами шляхом відновлення їх державності – АРСР НП. Найближчими завданнями були:

– консолідація всіх патріотичних сил радянських німців для сприяння перебудові;

– постановка перед директивними інстанціями питання щодо невідкладної необхідності відродження державності радянських німців;

– мобілізація громадської думки щодо підтримки ідеї відродження АССР НП [18].

На думку керівництва ВТРН «Відродження», відновлення державності радянських німців було єдиною гарантією збереження нації радянських німців від повної асиміляції. Саме тому Всесоюзна організація, будучи єдиною структурою радянських німців, фактично стала представником їх інтересів у відносинах з органами державної влади як у СРСР, так і за межами Радянського Союзу.

Важливою складовою діяльності німецької громади стала взаємодія з органами державної влади у сфері реабілітації та прийняття реабілітаційних актів. Якщо, починаючи з моменту ліквідації АРСР НП у 1941 р. німецька проблема в СРСР замовчувалася, а активісти німецького руху переслідувались карними органами, то вже з кінця 1980-х рр. ситуація різко змінилася. Німецька проблема стала надбанням гласності, активно створювалися організації ВТРН обласного та місцевого рівнів.

Коли ВТРН об'єднувала у своїх лавах уже більше як 100 тис. осіб, його керівники однозначно констатували, що це була найбільш масова після владних структур організація [11].

ВТРН «Відродження» займалося перш за все політичними питаннями, метою яких було досягнення реабілітації. Саме тому ВТРН проводило роботу із народними депутатами СРСР, аби проблема радянських німців стала предметом обговорення на I з'їзді народних депутатів РРФСР (16 травня – 22 травня 1990 р.). Не обійшло увагою ВТРН і делегатів ХХVІІІ з'їзду КПРС (2 – 13 липня 1990 р.): під час з'їзду із доповіддю з питань національної проблеми етнічних німців виступив делегат від Красноярська, радянський німець Е. Ф. Генг. Крім того, ВТРН проводило роботу з народними депутатами Верховної Ради СРСР з метою досягнення розгляду на сесії проблем радянських німців. Через німців-депутатів Г. Г. Штойка та В. Й. Видикера подавались пропозиції щодо включення в порядок денний тих чи інших питань. На місцях серед німецького та корінного населення активно працювали відділення ВТРН «Відродження» щодо роз'яснення цілей та завдань організації.

У свою чергу, органами державної влади були створені профільні комісії з німецького питання та прийнятий ряд законодавчих актів щодо реабілітації репресованих народів. Серед таких актів можна виділити:

– постанова Ради Національностей Верховної Ради СРСР від 12 липня 1989 р., згідно з якою створено депутатську комісію з проблем радянських німців під головуванням народного депутата Г. М. Кісельова;

– Декларація Верховної Ради СРСР «Щодо визнання незаконними та злочинними репресивних актів проти народів, що зазнали насильницьке переселення, та забезпеченню їх прав» від 14 листопада 1989 р.;

– постанова Верховної Ради СРСР «Щодо висновків та пропозицій комісій з проблем радянських німців та кримсько-татарського народу» від 29 листопада 1989 р.;

– постанова Ради Міністрів СРСР від 21 грудня 1989 р., відповідно до якої створюється Комісія з організації виконання постанови ВР СРСР від 29 листопада 1989 р. під головуванням першого заступника Голови Ради Міністрів СРСР Л. О. Вороніна;

– Урядова комісія з проблем радянських німців під керівництвом заступника Голови Ради Міністрів СРСР В. К. Гусева, створена 29 січня 1990 р. внаслідок багатоденної спільної акції протесту ВТРН «Відродження», кримсько-татарського народу і турків-месхетинців.

Однак, незважаючи на конструктивну діяльність ВТРН «Відродження», із самого початку свого створення німецька організація зіткнулась з упередженим ставленням до етнічних німців як з боку представників органів державної влади, так і з боку звичайних радянських громадян. Так, активісти «Відродження», які брали участь у передвиборчій кампанії 1989 р. з висуванням кандидатів у народні депутати РРФСР, констатували, що, наприклад, у Поволжі кандидати-німці хоча за законом і мали право балотуватись на виборах, але на практиці відкрито викреслювалися з бюлетенів за національною ознакою.

Чим більших успіхів досягало ВТРН «Відродження», тим більше загострювалася суспільно-політична ситуація довкола питання реабілітації радянських німців. Особливо це стосувалося тих районів, які раніше входили до складу АРСР НП, а саме Волгоградської та Саратовської областей. Так, на Волзі місцеві партійні та громадські організації за ініціативою керівних робітників Саратовського обкому КПРС неофіційно підбурювали населення щодо неприпустимості повернення в цей регіон радянських німців. Проводилися антинімецькі виступи, мітинги, збори, розповсюджувалися листівки з провокаційним змістом. За словами керівника ВТРН «Відродження» Генріха Гроута, це була «політика глухої протидії» [9].

Антинімецька кампанія перейшла в активну фазу з січня 1990 р. Доведена до шовіністичного психозу російськомовна частина населення деяких районів відмовлялась сприймати будь-яку позитивну

інформацію щодо проблеми радянських німців. Яскравими прикладами були факти знищення або вилучення тиражу радянської центральної щотижневої газети німецькою мовою «Neues Leben» із матеріалом підполковника КДБ О. М. Кічіхіна «Анатомія шовінізму», у якому розкривалась участь партійних органів у розбурюванні міжнаціональної ворожнечі. У деяких селах на зборах громадян приймалися рішення, спрямовані на витіснення німців із цих місць та припинення їх прописки в майбутньому. У Червоноармійському районі в с. Ревино було прийнято рішення щодо виселення з домівок людей, які є членами ВТРН «Відродження».

Антинімецькі мітинги збирали значні натовпи, а кількість активних «інонаціональних» прихильників німецької автономії в Поволжі ніколи не перевищувала кількох сотень людей [6].

У свою чергу, ВТРН «Відродження» оформляло листи народних депутатів СРСР щодо створення при Верховній Раді СРСР спеціальної комісії щодо розслідування шовіністичної кампанії в Поволжі. Крім того, проблема щодо хвилі шовінізму стає надбанням громадськості: це питання активно освітлює преса як у Радянському Союзі, так і за його межами. У серпні 1990 р. відбулась III конференція «Відродження», на якій було прийнято ультимативне рішення: якщо партійним керівництвом не буде прийнято постанову про відродження німецької республіки – радянські німці реемігрують до ФРН.

Важливо зазначити, що в ситуації суспільного напруження ні депутатська комісія з проблем радянських німців, ні Урядова комісія з проблем радянських німців не зробили жодних практичних кроків щодо недопущення провокацій. Більш того, питання щодо реабілітації радянських німців владними структурами відкладалося на невизначений термін, що, у свою чергу, призводило лише до загострення ситуації.

Для того щоб увести національний німецький рух у підконтрольні межі, 16 липня 1990 р. Комісія з національної політики та міжнаціональних відношень Ради Національностей Верховної Ради СРСР та Урядова комісія з проблем радянських німців прийняли рішення «Про підготовку та проведення 3'їзду радянських німців» та обрали Організаційний комітет з підготовки 3'їзду німців СРСР під керівництвом лояльного до радянської влади академіка Б. В. Раушенбаха та письменника Г. Г. Вормсбехера. Перший з'їзд німців СРСР планувалося провести ще до кінця 1990 р, але кілька разів терміни відсувалися, аж до 12 – 15 березня 1991 р.

Перед оргкомітетом з'їзду були поставлені завдання провести необхідну роботу щодо організації виборів делегатів, підготувати культурну програму, вирішити організаційні й господарські питання, а також підготувати проекти документів, що виносяться на з'їзд.

Звісно, що ці документи погоджувались із партійним керівництвом. З огляду на це можна сказати, що неспроможність радянської влади владнати національне питання радянських німців, взаємодіючи із ВТРН «Відродження», підштовхнуло державних діячів сприянню створення власної підконтрольної КППС структури, яка буде партнером щодо вирішення німецького питання. Крім того, органами радянської влади проводилась політика придушення національно-визвольного руху радянських німців та компрометація керівництва ВТРН «Відродження» [10].

Політбюро ЦК КППС вважало необхідним офіційно, не відмовляючись від відродження АРСР НП, за допомогою лояльної частини Оргкомітету розглянути та затвердити на ІЗ'їзді німців СРСР створення надтериторіальної організації «Асоціація німців СРСР». За задумом партійного керівництва ця громадська організація могла бути наділена представницькими правами перед органами державної влади, правом створювати творчі спілки та неурядові структури, сприяти вирішенню питання щодо відновлення державності на Волзі шляхом отримання дозволу на розробку комплексної програми щодо поетапного відродження німецької республіки.

Коли «політика глухої протидії» показала свою безпорадність, державна влада СРСР повернулася до методів державного терору. Так, 14 жовтня 1990 р. у Москві з використанням насильства співробітниками КДБ був заарештований Альфред Шолленберг, заступник голови ВТРН «Відродження» Генріха Гроута. Арешт А. Шолленберга, уже до цього викритого органами КДБ у кримінальних справах, проводився незабаром після його обрання на цю посаду і спільної поїздки з Г. Гроутом до Криму з наміром укласти там ряд комерційних договорів. Є підстави вважати, що акція з арешту А. Шолленберга насамперед була спрямована на спільний із ним арешт і голови ВТРН, що дозволило б привести до керівництва німецьким національним рухом угодних владі СРСР осіб із середовища репресованого народу. Питання щодо політизації справи порушували радянські німці на високому рівні, але відстояти свободу А. Шолленберга не вдалося – його засудили на 7 років ув'язнення. Щодо політичного підґрунтя цієї справи свідчать слова начальника слідчого відділення УКДБ у Новосибірській області Миколи Кузьміна, який говорив А. Шолленбергу: «Альфред, якби ми одразу досягли компромісу, справу давно було б завершено» [17] (тут і далі переклад автора. – Є. Г.).

Незважаючи на всі перепони, німецький національний рух продовжував набирати прихильників. Саме тому 27 жовтня 1990 р. до ЦК КППС надходить записка Відділу національної політики ЦК КППС «Про підготовку з'їзду німців СРСР. Про участь партійних

комітетів у підготовці з'їзду представників радянських німців» [7], у якій ідеться про обґрунтування необхідності проведення з'їзду та створення ним «надійних механізмів національного відродження» шляхом обрання делегатами з'їзду лояльних до влади людей. Окрім того, партійним комітетам рекомендується розгорнути роз'яснювальну роботу серед німецького населення на підтримку ідеї створення Асоціації німців СРСР із залученням зацікавлених осіб.

У всіх містах СРСР, та селах де проживають німці, проходять конференції щодо виборів делегатів на з'їзд. Але вже в лютому 1991 р. оргкомітет направляє до Комісії з національної політики та міжнародних відносин РН ВР СРСР та Урядової комісії з проблем радянських німців листа, у якому зазначається, що «аналіз на місцях серед німецького населення, у підрозділах ВТРН «Відродження» показує, що можливість перетворення з'їзду на політичний мітинг дуже велика». Автори виражають занепокоєння тим, що «ідеї щодо проголошення республіки німців та вибрання органів влади для майбутньої її території вже на з'їзді приймаються в народі все ширше в результаті активної діяльності Правління ВТРН „Відродження“». Оргкомітет запевняє у своїй лояльності до радянської влади: «для нас головне не особисті амбіції та групові інтереси, а майбутнє нашого народу» [14, с. 218].

Оскільки процес проведення з'їзду був фактично під контролем невідомої КППС організації радянських німців, уже 7 березня 1991 р. до голів комітетів та рад міністрів республік направляється телефонограма заступника голови Ради Міністрів СРСР В. К. Гусева щодо перенесення з'їзду німців СРСР на невизначений термін. Офіційним приводом стала незавершеність розгляду у Верховній Раді СРСР закону «Про реабілітацію репресованих народів СРСР».

У свою чергу, німецьке населення було обурене цим кроком, оскільки до початку з'їзду залишалось лише 4 дні, 3 з яких були вихідними. Більш того, на цей момент уже пройшли вибори делегатів на з'їзд, більшість з яких купила проїзні квитки. Саме тому керівництво ВТРН «Відродження» прийняло рішення проводити І з'їзд німців СРСР, незважаючи на його фактичну заборону.

З'їзд пройшов за планом 12 – 15 березня 1991 р. у Будинку Культури заводу ім. Володимира Ільїча. Оргкомітет намагався зірвати проведення з'їзду, зацікавлені сторони проводили агітацію, подаючи його як «сфальсифікований» та «нелегітимний». Представники оргкомітету вимагали надати їм право виступу, але не бажали реєструватися як делегати з'їзду (хоча й були на нього обрані).

Оскільки в роботі з'їзду взяли участь 525 делегатів (із 972 демократично обраних делегатів), що значно перевищувало необхідні 50 %, то він отримав статус легітимного загальнонаціонального

форуму й міг розпочати свою роботу. Від України у з'їзді взяли участь представники Запорізької, Дніпропетровської, Одеської, Донецької, Чернігівської, Хмельницької областей та м. Сімферополь.

Оскільки з'їзд проходив у надзвичайних умовах, рішенням І з'їзду німців СРСР був затверджений статус Надзвичайного з'їзду німців СРСР з правом обрати власний незалежний представницький орган. Крім того, були обговорені питання щодо розкольніцької діяльності оргкомітету з питань підготовки і проведення з'їзду, обрана Тимчасова Рада з питань відродження АРСР НП (у складі 50 осіб), визнано АРСР НП де-юре існуючою, оскільки до 1991 р. не були прийняті законодавчі акти щодо її офіційної ліквідації та прийнято Концепцію практичної реабілітації. Роботу з'їзду висвітлювали 60 газет та телеканалів, у тому числі міжнародні – Бі-Бі-Сі, Радіо Свобода, японське телебачення та ін.

Надзвичайний з'їзд німців СРСР мав чималий суспільний резонанс, оскільки сприяв прийняттю Верховною Радою РРФСР закону «Про реабілітацію репресованих народів», закону УРСР «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні», постанови Президіуму ВР РРФСР «Про невідкладні заходи з урегулювання проблем радянських німців та території РСФСР», постанови Кабінету Міністрів СРСР «Про Комітет з проблем радянських німців», виданню Указу Президента СРСР «Про нагородження медаллю «За доблесну працю у ВВВ 1941 – 1945 рр.» громадян СРСР, мобілізованих до трудових колон» та інших законодавчих постанов [19].

Незадовго до розпаду Радянського Союзу 18 – 20 жовтня 1991 р. у Москві все ж таки проводиться І з'їзд німців СРСР (як другий етап Надзвичайного з'їзду німців СРСР) за участю делегатів Надзвичайного з'їзду німців СРСР. Завдяки громадській наполегливості ВТРН «Відродження» партійні органи були змушені визнати Надзвичайний з'їзд німців СРСР як перший етап І з'їзду німців СРСР. З одного боку, органи державної влади були змушені налагоджувати відносини з керівництвом ВТРН «Відродження» та зробити кроки щодо врегулювання конфліктної ситуації шляхом визнання Надзвичайного з'їзду німців СРСР, але як перший етап з'їзду, другий етап проводиться 18 – 20 жовтня 1991 р. З іншого боку, за допомогою органів державної влади 26 червня штучно створюється опозиційна ВТРН «Відродження» організація «Союз німців СРСР» під керівництвом лояльно налаштованих до влади учасників оргкомітету [8]. Наперед зазначимо, що, незважаючи на допомогу в реєстрації юридичної особи, надання приміщення під центральний офіс та оргтехніки, «Союз німців СРСР» не зміг привернути до своїх лав широкі верстви населення.

Події 19 – 21 серпня 1991 р. зумовили суверенізацію республік тодішнього СРСР. Це, у свою чергу, різко погіршило становище

великих німецьких спільнот. Радянські німці з єдиного на той час співтовариства перетворилися в державах колишнього СРСР на субетнічні спільноти, розірвані між собою державними (а не адміністративними) кордонами. У зв'язку з цим проведення 18 – 20 жовтня 1991 р. ІЗ'їзду німців СРСР сприймалося його учасниками як спроба зберегти єдиний народ [1].

Після розпаду СРСР у ряді країн створюються вищі представницькі органи радянських німців: у Росії, Україні, Казахстані, Киргизстані та ін. У Росії видається Указ Президента Бориса Єльцина «Про невідкладні заходи щодо реабілітації російських німців» від 21 лютого 1992 р. та Постанова уряду Російської Федерації «Про освіту Російської частини Міжурядової українсько-німецької комісії з підготовки спільної програми заходів, спрямованих на забезпечення поетапного відновлення державності російських німців» від 21 березня 1992 р. [5]. В Україні видається Указ Президента України «Про утворення Українсько-німецького фонду» від 23 січня 1992 р. [15] та Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 1993 р. «Про створення Української частини Міжурядової українсько-німецької комісії у справах депортованих німців, які повертаються в Україну» [16].

З усього вищенаведеного можемо зробити висновки, що політика та механізми державного впливу радянської влади на вирішення проблемних питань етнічних меншин на прикладі радянських німців наглядно демонструють неправильний підхід органів державної влади до налагодження міжнаціонального миру та злагоди. Більш того, політика подвійних стандартів та «політика глухої протидії» наглядно продемонструвала відсутність у органів державної влади СРСР розуміння міжнаціональних проблем.

У такій ситуації найбільш конструктивною політичною лінією була б взаємодія із ВТРН «Відродження» як із рівноправним партнером, налагодження конструктивного діалогу з представниками етнічних німців. Як зазначали самі діячі ВТРН, радянські німці можуть стати мостом між країнами, що виникли після розпаду СРСР, та Європою. Відродження АРСР НП могло дати не тільки доступ до новітніх технологій, але й стати важелем впливу на формування міжнародної думки.

До того ж результатами неправильної політики у сфері міжнаціональних відносин стали військові та політичні конфлікти в ряді країн, у тому числі в Естонії, Литві, Грузії, Азербайджані, Чечні, Придністров'ї, Таджикистані та ін.

Так, з одного боку, уряд робив певні кроки щодо реабілітації репресованих народів, а з іншого – усіляко відтягував практичне втілення законів про реабілітацію. Більш того, створення профільних державних комітетів стало значним кроком у вирішенні болючого питання, але відтягування прийняття рішень, непрозорість цього

процесу і грубе втручання органів державної влади в діяльність громадських організацій, а саме в діяльність ВТРН «Відродження» тільки відвернуло від агонізуючої радянської влади прихильників як з боку радянських німців, так і з боку представників багатьох інших репресованих народів. Приблизно така сама політична лінія була спрямована і на інші національні рухи в країнах СРСР.

Проблема повної реабілітації етнічних німців як народу, який було піддано репресіям за національною ознакою, залишається не вирішеною і сьогодні.

Список використаних джерел

1. **Вольф Е. Л.** О некоторых проблемах реабилитации российских немцев / Е. Л. Вольф. – Режим доступа : genosse.su/novosti/242-ernst-volf-o-nekotoryh-problemah-reabilitacii-rossijskih-nemcev.html.

2. **Громов А. В.** Неформалы: кто есть кто? / А. В. Громов, О. С. Кузин. – М. : Мысль, 1990. – 269 с.

3. **Гроут Г. Г.** Как создавалось ВОСН «Возрождение» / Г. Г. Гроут. – Режим доступа : genosse.su/116-kak-sozdavalos-vosn-vozhrozhdenie-ch1.html.

4. **Гроут Г. Г.** Как создавалось ВОСН «Возрождение» ч.3 / Г. Г. Гроут. – Режим доступа : genosse.su/novosti/118-kak-sozdavalos-vosn-vozhrozhdenie-ch3.html.

5. **Гроут Г. Г.** Печальные итоги 20-летнего межгосударственного сотрудничества России и Германии по реабилитации российских немцев (Исследование по материалам деятельности Российско-Германской Межправительственной комиссии по проблемам российских немцев) / Г. Г. Гроут. – Режим доступа : genosse.su/novosti/83-pechalnye-itogi-20-letnego-sotrudnichestva.html.

6. **Дизендорф В. Ф.** Судьба крупнейшего немецкого поселения в Поволжье / В. Ф. Дизендорф. – Режим доступа : wolgadeutsche.ru/diesendorf/schicksal.htm.

7. **Записка** Отдела национальной политики ЦК КПСС «О подготовке съезда немцев СССР. Об участии партийных комитетов в подготовке съезда представителей советских немцев» // История российских немцев в документах (1763 – 1992 гг.) / В. А. Ауман, В. Г. Чеботарева. – М. : [б. и.], 1993. – С. 341 – 344.

8. **Материалы** I Конференции Союза немцев СССР // Нойес Лебен. – 1991. № 28. – 10 июля.

9. **Материалы** четвертой конференции ВОСН «Возрождение» 10 – 12 мая 1991 г. Доклад Г. Г. Гроута // История российских немцев в документах: общественно-политическое движение за восстановление национальной государственности (1965 – 1992 гг.) / сост. : В. А. Ауман, В. Г. Чеботарева. – М. : Рос. экон. журн., 1994. – С. 276 – 283.

10. **Национально-освободительное** движение российских немцев вчера и сегодня. Перспективы национального будущего репрессированного народа.

Доклад Г. Г. Гроута // История российских немцев в документах: общественно-политическое движение за восстановление национальной государственности (1965 – 1992 гг.) / сост. : В. А. Ауман, В. Г. Чеботарева. – М. : Рос. экон. журн., 1994. – С. 345 – 348.

11. **Німіці** Дніпропетровщини: історія та сучасність [Документальні нариси] / В. А. Райнберг, С. Е. Гессен, М. С. Забуга, О. М. Катічев. – Д. : Арт-Прес, 2012. – 34 с.

12. **О национальном** движении российских немцев в 1989 – 1993 гг. Доклад на международной научной конференции. Мамонтовка, ноябрь 2002 г. // Дизендорф В. Ф. К истории российских немцев. Статьи и доклады последних лет / Дизендорф В. Ф. – Роттенбург, 2009. – 112 с.

13. **О работе** Координационного Центра за октябрь 1988 г. – апрель 1989 г. Доклад Г. Г. Гроута // История российских немцев в документах: общественно-политическое движение за восстановление национальной государственности (1965 – 1992 гг.) / В. А. Ауман, В. Г. Чеботарева. – М. : Рос. экон. журн., 1994. – С. 71 – 75.

14. **Письмо** Оргкомитета по подготовке и проведению Съезда немцев СССР в Верховный Совет СССР и Совет Министров СССР, февраль 1991 // Российские немцы: право на надежду. К истории национального движения народа (1955 – 1993) / сост. В. А. Бауэр, Т. С. Иларионова. – М. : Республика, 1995. – 382 с.

15. **Про створення** Української частини Міжурядової українсько-німецької комісії у справах депортованих німців, які повертаються в Україну : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 1993 р. № 314. – Режим доступу : zakon.nau.ua/doc/?uid=1054.901.0.

16. **Про утворення** Українсько-німецького фонду : Указ Президента України від 23 січ. 1992 р. № 51. – Режим доступу : zakon0.rada.gov.ua/laws/show/51/92.

17. **Суд над Шолленбергом**: люди гибнут за рога // Коммерсантъ Власть. – 1991. – 20 мая. – № 21. – Режим доступу : www.kommersant.ru/doc/265183.

18. **Устав** Всесоюзного общественно-политического и культурно-просветительского общества советских немцев «Возрождение» // История российских немцев в документах: общественно-политическое движение за восстановление национальной государственности (1965 – 1992 гг.) / сост. : В. А. Ауман, В. Г. Чеботарева. – М. : Рос. экон. журн., 1994. – С. 83 – 87.

19. **Чрезвычайный** съезд немцев СССР. Москва 12 – 15 марта 1991 года. Документы и материалы / сост. и ред. В. Ф. Дизендорф. – М. : [б. и.], 1997. – 327 с.

List of references

1. **Volf E. L.** O nekotoryh problemah rehabilitatsii rossiyskih nemtsev / E. L. Volf. – Rezhim dostupa : genosse.su/novosti/242-ernst-volf-o-nekotoryh-problemah-reabilitacii-rossiyskih-nemcev.html.

2. **Gromov A. V.** Neformalyi: kto est kto? / A. V. Gromov, O. S. Kuzin. – М. : Myisl, 1990. – 269 s.

3. **Grout G. G.** Kak sozdavalos VOSN «Vozrozhdenie» / G. G. Grout. – Rezhim dostupa : genosse.su/116-kak-sozdavalos-vosn-vozhrozhdenie-ch1.html.

4. **Grout G. G.** Kak sozdavalos VOSN «Vozrozhdenie» ch.3 / G. G. Grout. – Rezhim dostupa : genosse.su/novosti/118-kak-sozdavalos-vosn-vozhrozhdenie-ch3.html.

5. **Grout G. G.** Pechalnye itogi 20-letnego mezhgosudarstvennogo sotrudnichestva Rossii i Germanii po rehabilitatsii rossiyskih nemtsev (Issledovanie po materialam deyatel'nosti Rossiysko-Germanskoy Mezhpripravitel'stvennoy komissii po problemam rossiyskih nemtsev) / G. G. Grout. – Rezhim dostupa : genosse.su/novosti/83-pechalnye-itogi-20-letnego-sotrudnichestva.html.

6. **Dizendorf V. F.** Sudba krupneyshego nemetskogo poseleniya v Povolzhe / V. F. Dizendorf. – Rezhim dostupa : wolgadeutsche.ru/diesendorf/schicksal.htm.

7. **Zapiska** Otdela natsionalnoy politiki TsK KPSS «O podgotovke s'ezda nemtsev SSSR. Ob uchastii partiynih komitetov v podgotovke s'ezda predstaviteley sovetskikh nemtsev» // Istoriya rossiyskih nemtsev v dokumentah (1763 – 1992 gg.) / V. A. Auman, V. G. Chebotareva. – М. : [b. i.], 1993. – С. 341 – 344.

8. **Materialyi** I Konferentsii Soyuza nemtsev SSSR // Noyes Leben. – 1991. № 28. – 10 iyulya.

9. **Materialyi** chetvertoy konferentsii VOSN «Vozrozhdenie» 10 – 12 maya 1991 g. Doklad G. G. Grouta // Istoriya rossiyskih nemtsev v dokumentah: obschestvenno-politicheskoe dvizhenie za vosstanovlenie natsionalnoy gosudarstvennosti (1965 – 1992 gg.) / sost. : V. A. Auman, V. G. Chebotareva. – М. : Ros. ekon. zhurn., 1994. – С. 276 – 283.

10. **Natsionalno-osvoboditel'noe** dvizhenie rossiyskih nemtsev vchera i segodnya. Perspektivy natsionalnogo buduschego repressirovannogo naroda. Doklad G. G. Grouta // Istoriya rossiyskih nemtsev v dokumentah: obschestvenno-politicheskoe dvizhenie za vosstanovlenie natsionalnoy gosudarstvennosti (1965 – 1992 gg.) / sost. : V. A. Auman, V. G. Chebotareva. – М. : Ros. ekon. zhurn., 1994. – С. 345 – 348.

11. **Nimtsi** Dnipropetrovshchyny: istoriia ta suchasnist [Dokumentalni narysy] / V. A. Rainberh, Ye. Ye. Hessen, M. S. Zabuha, O. M. Katicheva. – Д. : Art-Pris, 2012. – 34 s.

12. **О национальном** движении российских немцев в 1989 – 1993 гг. Доклад на международно-научной конференции. Мамонтовка, ноябрь 2002 г. // Дизендорф В. Ф. К истории российских немцев. Стати і доповіді останніх років / В. Ф. Дизендорф. – Роттенбург, 2009. – 112 с.

13. **О работе** Координационного Центра за октябрь 1988 г. – апрель 1989 г. Доклад Г. Г. Гроута // История российских немцев в документах: общественно-политическое движение за восстановление национальной государственности (1965 – 1992 гг.) / В. А. Ауман, В. Г. Чеботарева. – М. : Рос. экон. журн., 1994. – С. 71 – 75.

14. **Письмо** Оргкомитета по подготовке и проведению Съезда немцев СССР в Верховный Совет СССР и Совет Министров СССР, февраль 1991 // Российские немцы: право на надежду. К истории национального движения народа (1955 – 1993) / сост. В. А. Бауэр, Т. С. Иларионова. – М. : Республика, 1995. – 382 с.

15. **Pro stvorennia** Ukrainkoï chastynty Mizhuriadovoï ukrainko-nimetskoï komisii u spravakh deportovanykh nimtsiv, yaki povertaiutsia v Ukrainu : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29 kvitnia 1993 r. № 314. – Rezhym dostupu : zakon.nau.ua/doc/?uid=1054.901.0.

16. **Pro utvorennia** Ukrainko-nimetskoho fondu : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 23 sich. 1992 r. № 51. – Rezhym dostupu : zakon0.rada.gov.ua/laws/show/51/92.

17. **Sud** nad Shollenbergom: lyudi gibnut za roga // Kommersant' Vlast. – 1991. – 20 maya. – № 21. – Rezhym dostupa : www.kommersant.ru/doc/265183.

18. **Ustav** Vsesoyuznogo obschestvenno-politicheskogo i kulturno-prosvetitel'skogo obschestva sovetskih nemtsev «Vozrozhdenie» // Istoriya rossiyskih nemtsev v dokumentah: obschestvenno-politicheskoe dvizhenie za vosstanovlenie natsionalnoy gosudarstvennosti (1965 – 1992 gg.) / sost. : V. A. Auman, V. G. Chebotareva. – M. : Ros. ekon. zhurn., 1994. – S. 83 – 87.

19. **Chrezvychaynyy** s'ezd nemtsev SSSR. Moskva 12 – 15 marta 1991 goda. Dokumenty i materialy / sost. i red. V. F. Dizendorf. – M. : [b. i.], 1997. – 327 s.

Надійшла до редколегії 14.11.14

УДК 35.071.1.005 : 37.001.895

Олена ІГНАТОВА

Головне управління Міндоходів у Харківській області

ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Розглядається питання підготовки професійних фахівців, здатних забезпечувати процеси державного управління. Окреслюється завдання оновлення професійних програм підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та їх навчально-методичного забезпечення з урахуванням адаптації системи державного управління та державної служби України до сучасних вимог.

Ключові слова: державне управління, освіта, навчання державних службовців, інноваційна економіка.

Олена Ігнатова. Подготовка магистров государственного управления: проблемы и пути их решения

Рассматривается вопрос подготовки профессиональных специалистов, способных обеспечивать процессы государственного управления. Определяется задача обновления профессиональных программ подготовки и повышения квалификации государственных служащих и их учебно-методического обеспечения с учетом адаптации системы государственного управления и государственной службы Украины к современным требованиям.

© Ігнатова О. В., 2014

Ключевые слова: государственное управление, образование, обучение государственных служащих, инновационная экономика.

Olena Ignatova. Preparation of master of public administration: problems and solutions

An urgent issue of training professionals able to provide government processes is considered. Accordingly, there is a problem updating professional training programs and training of civil servants and their training methods based on the adaptation of public administration and civil service in Ukraine to date.

Key words: public administration, education, training of civil servants, innovative economy.

Європейський вибір України слугує стратегічним орієнтиром для проведення соціально-економічних реформ в Україні. При цьому обраний шлях розвитку держави визначає основні напрями модернізації системи державної служби, яка повинна забезпечити впровадження європейських стандартів і норм життя. В умовах значних суспільних перетворень, пов'язаних з процесом європейської інтеграції України, гостро стоїть завдання підготовки професійних фахівців, здатних забезпечувати процеси державного управління. Відповідно постає потреба оновлення професійних програм підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та їх навчально-методичного забезпечення з урахуванням адаптації системи державного управління та державної служби України до сучасних вимог. Однак, на наш погляд, є певне нерозуміння сутності і значущості процесів розвитку державних службовців, зокрема їх інноваційних здібностей. Тому дослідження й аналіз проблем фахової підготовки державних службовців з метою подальшого вдосконалення програм підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та їх навчально-методичного забезпечення є особливо актуальним для науки державного управління, а також важливим для практики.

Аналізу проблем професійної підготовки державних службовців та перспектив їх вирішення присвятив свої праці О. Ф. Мельников. Науковець визнав існуючий підхід до функціонування чинної системи професійного навчання державних службовців в Україні недосконалим, окресливши основні проблеми:

– неготовність працівників до виконання якісно нових функцій та завдань;

– недосконалість державного стандарту професійної підготовки державних службовців;

– недостатнє поширення нових форм та методів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців [2].

Питання підготовки та підвищення кваліфікації фахівців, зокрема державних службовців, розглядали у своїх працях В. А. Рач, Ю. Б. Тахір та ін. Сучасні проблеми та перспективи розвитку